

dr hab. Magdalena Hlawacz, prof. UO
Instytut Sztuk Wizualnych
Wydział Sztuki
Uniwersytet Opolski

Ocena pracy doktorskiej, dorobku artystycznego i dydaktycznego mgr Sarah Epping w przewodzie doktorskim, w dyscyplinie *sztuki plastyczne i konserwacja dzieł sztuki*, wszczętym przez Radę Dyscypliny Artystycznej Akademii Sztuk Pięknych im. Eugeniusza Gepperta we Wrocławiu.

Podstawowe informacje

Sarah Epping urodziła się w 1989 w Holdrege (Nebraska), USA. W 2012, uzyskała tytuł licencjata w dziedzinie sztuk pięknych na University of Nebraska w Kearney, USA. W 2016 roku uzyskała tytuł magistra sztuki w zakresie grafiki na Akademii Sztuk Pięknych im. Eugeniusza Gepperta oraz certyfikat Cambridge CELTA. W 2021 r. Rada Dyscypliny Artystycznej Akademii Sztuk Pięknych im. Eugeniusza Gepperta we Wrocławiu podjęła uchwałę o wszczęciu postępowania o nadanie Sarze Epping stopnia doktora w dziedzinie sztuki w dyscyplinie *sztuki piękne i konserwacja dzieł sztuki*.

Ocena dorobku twórczego i aktywności artystycznej

Pani Sarah Epping swoje interdyscyplinarne działania artystyczne opiera przede wszystkim o warsztat graficzny i rysunkowy. Techniki te wykorzystuje naprzemiennie, bądź daje im szansę zaistnienia w ramach jednego dzieła artystycznego. Doskonale opanowany rysunek, a także techniki graficzne i malarskie przenikają się i uzupełniają w jej twórczych działaniach.

Oceniając artystyczne i naukowe zaangażowanie Sarah Epping oraz biorąc pod uwagę liczbę wystaw, projektów kuratorskich, konferencji, w które była zaangażowana, jej dorobek należy uznać za znaczący. Doktorantka uczestniczyła w wielu ogólnopolskich oraz międzynarodowych wystawach i wydarzeniach artystycznych, z których do najważniejszych można zaliczyć: 2018 Litho Tage, Kunsterhaus, Monachium; IPEP – India International Juried Print Exchange, Macrocosm (Wrocław/Polska, Mumbai, New Delhi, Goa/Indie, Moskwa/Rosja, Turcja, Waszyngton); 2018 BritaPrint Exhibition international juried exhibition, Madryt, Wyspy Kanaryjskie/Hiszpania; 2018, Wrocław School of Printmaking, Wilno/Litwa, Poznań/Polska; Liberec/Czechy; 2019 Litho International Juried Biennale – Kielce/Polska; 2019 Bentaray Budan Biennale, Indonezja; 2019 The Wrocław School of Printmaking, Belgrad/ Serbia; 2019 "BUNT" Biennale Grafiki Studenckiej, Poznań/Poland; 2019 Guanlan Print Biennale, Chiny; 2019 *Zeniths*, Wrocław Contemporary Museum; 2019 Nao Gallery, Praga, Czechy; 2019 Individual Mural Show (Asia Vision); 2019 Awagami Factory Japan, Awagami Miniprint Exhibition; 2019 SAFA – Shanghai School of Art, Chiny, Wrocław School of Printmaking; 2019 Tadeusz Kulisiewicz Foundation Scholarships and Awards, Kalisz, Polska; 2019 Awagami Factory, Japonia; 2020 *Emerging Lines*, Paryż, Ryga, Berlin i Wrocław; 2020 *Invisible*, BWA Studio Gallery Wrocław, International exhibition between Cranbrook Academy of Art, ASP Wrocław, and Massey University; 2020 Doctoral School at TYPA print and

paper museum, Tartu/Estonia; 2020 OPEN OUT, Tromsø, Norwegia "leave no trace" festival, Projekt: Exposure; 2020 "Survival Festival" Wrocław, Polska, Project: *The Resonance of Waste*; 2020 "Revive" Online Exhibition of Art and Science, Tartu Kunstimaja, Estonia; 2021 Osten Drawing Biennale – Skopje/Macedonia; 2021 *Mapping the Anthropocene*, kuratorka: Karen Oremus, USA.

Sarah Epping brała również udział w programach rezydencji artystycznych, m.in. 2020 TYPA Print and Paper Museum, AIR Program, Tartu/Estonia i 2020 MUHU Print Week, Estonian Artists' Association Homes on Muhu Island, Muhu i Saaremaa Island/Estonia.

Należy także wspomnieć uczestnictwo Doktorantki w sympozjach oraz konferencjach z zakresu sztuki i twórczości artystycznej (m.in. conference "IMPACT 10", Santander, Spain), udział w warsztatach artystycznych, panelach dyskusyjnych oraz sesjach mentorskich, a także kuratorowanie projektów artystycznych (m.in. 2018 Litho-Tage, Munich Kunstlerhaus; 2020 *Invisible*, BWA Studio Gallery Wrocław, International exhibition between Cranbrook Academy of Art, ASP Wrocław, and Massey University; 2018 IPEP – India International Juried Print Exchange – exhibition curator at ASP).

Nagrody i wyróżnienia za działalność artystyczną potwierdzają wysoki poziom prac Sarah Epping. W latach 2019–2020 została wyróżniona bądź nagrodzona w trzech konkursach artystycznych. W 2019 została wyróżniona za osiągnięcia w dziedzinie grafiki i rysunku w konkursie *Grafika 2019. Nagrody Fundacji im. Tadeusza Kulisiewicza* przez Fundację Stypendia i Nagrody im. Tadeusza Kulisiewicza, w Kaliszu. W tym samym roku otrzymała wyróżnienie Komisji Stypendialnej im. Jerzego Grotowskiego. A w roku 2020 Komisja Stypendium im. Jerzego Grotowskiego przyznała Sarah Epping stypendium za osiągnięcia w dziedzinie grafiki.

Reasumując, dorobek twórczy kandydatki można uznać za znaczący. Kompletny spis działalności artystycznej Doktorantki znajduje się w złożonej dokumentacji przewodowej.

Ocena dorobku dydaktycznego, organizacyjnego i popularyzatorskiego w obszarze sztuki

W latach 2018–2021 Sarah Epping prowadziła zajęcia dla studentów Akademii Sztuk Pięknych im. Eugeniusza Gepperta we Wrocławiu. Pracowała ze studentami I roku, ucząc podstaw techniki akwaforty, rysunku, a także przygotowując druki w technikach akwaforty i akwatinty. Kursy podstawowe opierały się na interpretacji określonych tematów, pozwalających nie tylko rozwijać umiejętności warsztatowe, ale także stymulujących twórcze myślenie i wyobraźnię.

Innym bardzo istotnym aspektem pracy dydaktycznej Sarah Epping jest angażowanie studentów w warsztaty, wystawy oraz szeroko rozumianą współpracę międzyuczelnianą – krajową i międzynarodową. Inicjowanie oraz organizowanie/współorganizowanie wielu artystycznych inicjatyw zasługuje na szczególne uznanie i świadczy o dużym wkładzie doktorantki w popularyzowanie sztuki, w szczególności grafiki. Jest to doskonały sposób na poszerzanie świadomości studentów, rozwijanie umiejętności pracy w zespole i innych działań kolektywnych. Doskonałym przykładem takiej aktywności może być projekt *Tożsamość i Miejsce*, o charakterze exchange portfolio, w którym studenci z Polski, wspólnie ze studentami z Stanów Zjednoczonych zorganizowali wystawę w galerii CTRL oraz wymianę grafik. Jestem głęboko przekonana, że nawiązywanie, podtrzymywanie i umacnianie kontaktów z uczelniami zagranicznymi są niezaprzeczalnym wkładem Sarah Epping w promocję wrocławskiej akademii sztuki w kraju i poza jego granicami.

Chciałabym zwrócić szczególną uwagę na działania organizacyjne, które również mają charakter popularyzatorski. Sarah Epping zorganizowała następujące wystawy: *Invisible*, Broadway Gallery Detroit, Michigan; *Stree Vision*, Galeria Concrete, Wrocław; 4 wystawy w Galerii CTRL we Wrocławiu; *Hybrid*, Galeria Concret, Wrocław. w ramach projektu "The State of" zorganizowała i kuratorowała 10 różnych

międzynarodowych wystaw (CTRL art studio, Wrocław, PL; Galeria ShowCase, Uniwersytet w Knoxville, Tennessee, Galeria Walker Art University w Nebrasce w Kearney USA, Spike Island Studio, Bristol, Wielka Brytania, Dom Angielski, Chlebnicka 16, Gdansk, Poland, Matthew's House; Allison, Ontario Kanada, Nr 14 Galeria, Wydział Sztuki Rzeszów, Galeria Birenbaum; Oberlin University USA, Platform Arts Belfast, Irlandia, Toulouse Szkoła Sztuki: Tuluza, Francja; Galeria M, Opole). Zorganizowała i kuratorowała MYPH School of Photography w Galerii CTRL Wrocław, PL; *Invisible* w BWA Wrocław, PL, prowadziła warsztaty, oprowadzania kuratorskie; współorganizowała wystawę *Emerging Lines* w Galerii Neon Wrocław, PL. Sarah Epping także była kuratorką wystawy *Revive* w Kunstimaja Tartu. Podczas kwarantanny w Polsce organizowała różnego rodzaju wydarzenia artystyczne (na przykład *Be(e)*, BWA Studio Wrocław).

Ocena koncepcji i realizacji pracy doktorskiej

Sarah Epping poddała ocenie rozprawę pisemną oraz dzieło artystyczne pod tytułem ***Narcosis: How Art can Shape the New World***. Autorka jednoznacznie wskazuje na związek procesu twórczego z refleksją teoretyczną. W jej badaniach działania warsztatowe uzupełniają teorię, a teoria poszerza kontekst dzieła artystycznego.

Praca doktorska Sarah Epping odnosi się do problemów kryzysu klimatycznego i stawia pytanie o rolę sztuki w zaistniałej sytuacji. Tytułowa narkoza nawiązuje do generalnego stanu świadomości, związanego z trudną sytuacją ekologiczną naszej planety. Po pierwsze autorka stwierdza, że w większości problemy związane z negatywnym wpływem człowieka na środowisko są ignorowane, a po drugie – nawet jeżeli są zauważane – to nie podejmuje się efektywnych działań w celu poprawy sytuacji albo zatrzymania rozwoju tej kłęski.

W części pisemnej artystka opisuje swój research w tym temacie, tworząc niejako syntezę historii naszego gatunku w odniesieniu do zaspokojenia potrzeb pokarmowych. W takim ujęciu początki cywilizacji miałyby się zaczynać od rewolucji neolitycznej, punktem kulminacyjnym byłaby rewolucja przemysłowa, a schyłkiem kryzys klimatyczny u progu drugiego milenium, będący skutkiem globalnego uprzemysłowienia i nadprodukcji dóbr materialnych oraz żywności.

Omawiając wpływ cywilizacji na naturę Sarah Epping odwołuje się przede wszystkim do nadużywania azotanów amonu w różnych sektorach gospodarki, a zwłaszcza w rolnictwie. Ponieważ artystka stawia tezy na podstawie własnych doświadczeń i jej badania artystyczne (art based research) połączone są zazwyczaj z badaniami terenowymi, zauważa, że kryzys ekologiczny z jakim borykamy się na początku XXI wieku zaczął się od wynalezienia metody syntezy amoniaku z gazowych form azotu i wodoru. Dokonał tego Fritz Haber – niemiecki chemik żydowskiego pochodzenia w 1912 roku właśnie we Wrocławiu (wtedy Breslau). Haber otrzymał Nagrodę Nobla za to przełomowe odkrycie, z którym wiązano wielkie nadzieje rozwiązania problemu głodu. Tak też po części się stało, ale cena jest bardzo wysoka. Sygnałem alarmowym było już zastosowanie azotanu amonu w broni chemicznej. Zazwyczaj używanie nawozów sztucznych w celu podwyższenia plonów nie jest postrzegane jako coś negatywnego, głównie dlatego, że problem nie jest widoczny na ziemi, ale w morzach i oceanach, gdzie azotany niosą śmierć i zniszczenia. Azotany amonu, które miały być cudownym lekarstwem dla ludzkości, są teraz jedną z głównych przyczyn trujących zakwitów glonów i apokaliptycznie martwych stref w zbiornikach wodnych na całej Ziemi. Sarah Epping skupia się więc w swoich poszukiwaniach artystycznych na tym co dzieje się w morzach i ocenach podążając z nurtem niebieskiej humanistyki (blue humanities).

Autorka bardzo trafnie zauważa zależności pomiędzy (z pozoru) nie powiązаныmi procesami i globalnymi skutkami różnych działań. Stawiając tezy, artystka odwoływała się do koncepcji Jamesa Ephraima Lovelocka, propagującego hipotezę, że Ziemia jest żywym i świadomym organizmem, którego jesteśmy częścią. Są to bardzo trafne i prowadzące do głębokich refleksji nawiązania. Podobnie jak odwołanie do sumeryjskiego mitu

o Gilgameszu jasno pokazującym, jak z pozoru pozytywne działanie, oparte na ciekawości świata, pokonywaniu strachu i podejmowaniu wyzwań, prowadzi w konsekwencji do dominacji i destrukcji.

Budując kontekst dla swoich artystycznych poszukiwań Sarah Epping wskazuje, że problemy ekologiczne związane z działalnością człowieka wynikają w dużej mierze z postawy, sposobu myślenia i globalnych systemów gospodarczych. Szczególnie kapitalizm, jako system oparty na kumulacji i zysku, poddawany jest krytycznej ocenie. Warto byłoby się jednak odnieść także do systemów społecznych, bowiem można sobie zadać pytanie, czy przemoc wobec środowiska naturalnego nie ma tych samych korzeni, co dyskryminacja kobiet i wszystkich tzw. *innych*? Czyż ten stosunek dominacji, kontroli i posiadania/wyzyskiwania względem *Innych*, nie przekłada się właśnie na stosunek do planety i środowiska naturalnego? Mówi o tym wprost filozofia ekofeministyczna. Autorka powołuje się głównie na autorów męskich, a przecież pisze na początku o tym, jak ideologie dominują naukę – nowe perspektywy, których echa pobrzmiwają w tym tekście, można by jaśniej wskazać. Zwłaszcza potrzebę nie ignorowania, ale bycia z problemami i próby ich przekraczania w sensie pozytywnym, tak często postulowane w myśli posthumanistycznej, chociażby przez Rosi Braidotti w jej słynnym tekście *Po człowieku*. Sarah Epping odwołuje się również do teorii antropocenu, ale ani razu nie pada nazwisko Donny J. Haraway. Szczególnie istotne dla spostrzeżeń związanych ze zmianą klimatyczną, niezauważalną dlatego, że jej dramatyczne skutki obserwowalne są najbardziej w wodzie i pod wodą, mogłyby się też okazać teksty hydrofeministki Astridy Neimanis (np. *Hydrofeminism or Becoming a Body of Water*).

Po zapoznaniu się z rozprawą doktorską Sarah Epping można stwierdzić, że przykłada ona szczególną wagę do procesu twórczego, w którym bada problem i dopiero w wyniku tego badania stawia tezy i proponuje rozwiązania. Autorka przywiązuje dużą wagę do bezpośredniego doświadczenia problemów, o których opowiada w swojej sztuce. Mówiąc o krzywdach wobec środowiska, które uzewnętrzniają się w odległych zakątkach mórz i oceanów, artystka stara się dotrzeć do tych miejsc i zobaczyć je na własne oczy po to, by przekazywać tę wiedzę dalej i szerzej za pomocą swojej sztuki. A zatem proces odgrywa tutaj zasadniczą rolę. Rezultatem tych badań są prace rysunkowe, graficzne, prace w technikach mieszanych oraz działania intermedialne. Techniki – od rysunku poprzez grafikę warsztatową, elementy malarskie, kolaż, po obiekty składają się na oryginalny sposób obrazowania, który pozwala odbiorcy na pogłębioną refleksję.

Od strony formalnej prace nie budzą żadnych wątpliwości. Cechuje je doskonały warsztat rysunkowy i graficzny, świadomość kompozycji i ogromna wrażliwość w budowaniu narracji. Zastosowane przez doktorantkę formy organiczne, elementy natury, czy wzory roślinne, nawiązujące do oceanicznych głębi doskonale budują klimat/atmosferę podjętego tematu. Elementy graficzne i rysunkowe przenikają się wzajemnie, dopełniają, tworząc piękne, barwne wielkoformatowe kompozycje. Sarah Epping posługuje się środkami artystycznymi z ogromną precyzją, z umiłowaniem szczegółu/detalu, ale też wrażliwością czujnego obserwatora. Z jednej strony ma świadomość piękna i mocy natury, z drugiej jej nietrwałości i zagrożenia – zanikają rafy koralowe, żyzne gleby, na naszych oczach ginie wiele gatunków, a pokrywa lodowa Arktyki topi się. Sarah Epping postrzega morza i oceany jako przestrzeń silnie związaną z kolonializmem. Ponieważ nasza planeta w znacznej większości pokryta jest wodą, której przemierzanie było kluczowe dla rozszerzania wpływów i budowania kolonii, antropolog kultury z Massachusetts Institute of Technology, Stefan Helmreich stwierdza, że globalizacja w istocie powinna nazywać się oceanizacją.¹ Grafiki Sarah Epping ukazują podwodną głębię, tak rzadko dostępną dla ludzkich oczu. Nie są to jednak jedynie grafiki o marynistycznej tematyce ale w połączeniu z badaniami artystycznymi i faktyczną eksploracją podwodnego świata przez artystkę, prace te wpisują się tzw. hydrologiczny zwrot (hydrological turn), w ramach którego naukowcy, filozofowie, humaniści czy artyści starają się zobaczyć świat przez pryzmat ciekłych/płynnych kategorii. "Water as nature appears as both potentiality of form and uncontainable flux; it moves faster than culture, with culture often imagined in

¹ Stefan Helmreich, *Nature/Culture/Seawater – Theory Machines, Anthropology, Oceanization*, w: *Sounding The Limits of Life. Essays In The Anthropology of Biology and Beyond*, s. 96.

a land-based idiom grounded in the culture concept's origins in European practices and theories of agriculture and cultivation" – podkreśla Helmreich.²

W związku z przywiązaniem do procesu, artystka analizuje szczegółowo każdy etap produkcji artystycznej i konfrontuje go z badanymi problemami. Pyta więc, czy tworzenie obrazów (images) jest praktyką proekologiczną? Grafiki przedstawiające podwodny świat, morskie organizmy oraz inne elementy reprezentujące akwatywny ekosystem mają unaocznić świat, który zazwyczaj nie jest widziany, i niezauważony znika. W ten sposób realizuje się pierwszy postulat artystyczny Sarah Epping, mówiący o tym, aby zwiększać świadomość ekologiczną. W tej wzrokocentrycznej kulturze zobaczenie/dostrzeżenie obrazów, może być pierwszym krokiem do nawiązania relacji i – parafrazując Donnę Haraway – pozwolić na zbudowanie więzi i nieuciekanie od problemów. Artystka twierdzi, że współcześnie ważnym zadaniem dla twórców jest zrewidowanie dotychczasowych postaw i strategii, które doprowadziły do kryzysu i pomoc w ich przekroczeniu. Artyści powinni mieć swój udział w przemodelowaniu tych sposobów działania, powinni też aktywnie włączać się w próby rozwiązywania problemów. „Jak widzimy na przykładzie powyższych artystów i ruchów, zwiększanie świadomości już nie wystarcza. Pojawia się potrzeba aktywnych działań.” – pisze Sarah. Taki sposób myślenia jest jednym z podstawowych nurtów we współczesnej sztuce nazywany artystycznym aktywizmem/artaktywizmem.

Chęć bycia aktywną i włączania się w procesy naprawcze obserwujemy również w pracy doktorskiej Sarah Epping, która nie tylko karmi wyobraźnię widzów dekoracyjnymi, doskonałymi technicznie grafikami, ale też z namysłem i troską podchodzi do samego procesu ich tworzenia. Zastanawiając się nad materiałami używanymi w warsztacie graficznym doszła do wniosku, że papier, na którym odbija się obraz, mógłby być wytwarzany w bardziej przyjazny dla środowiska sposób (zwłaszcza w kontekście zanieczyszczenia azotanami amonu). Artystka podjęła udaną próbę wytworzenia papieru z roślin morskich. Głównym składnikiem tego papieru stały się, uznawane za chwasty, wodorosty *Ulva Prolifera*, żyjące w wodach Bałtyku. Autorka pisze, że „Listownicowce i rośliny morskie mogą pochłaniać CO₂ z morza, a tym samym z atmosfery, pomagając zwalczać skutki zanieczyszczenia naszej planety. Są one również niezawodnym i zdrowym źródłem pożywienia, a niektóre gatunki mogą rosnąć do 60 cm dziennie, szybciej niż jakakolwiek roślina lądowa, uwzględniając nawet bambusy”. Takie działanie artystyczne, polegające na poszukiwaniu rozwiązań dla problemów ekologicznych zostało nazwane przez kuratorkę i filozofkę Sue Spaid, ekowencją. Ekowencja, czyli połączenie słów “ekologia” i “inwencja” to, według Spaid, strategia artystyczna, w ramach której artysta inicjuje projekt, który dzięki jego inwencji twórczej fizycznie przekształca środowisko. Fundamentalne cele ekowencji to naprawa i ochrona środowiska przyrodniczego.

Również dla Sarah Epping podstawowym celem jej badań artystycznych (artistic research/ art based research) jest zmniejszenie skutków zanieczyszczenia azotanami i jednocześnie wytworzenie proekologicznego procesu artystycznego. Artystka skutecznie wykorzystuje strategię ekowencji, wpisując się w nurt art aktywizmu, w którym działanie na rzecz zmiany jest ważniejsze, niż materialny produkt. W takiej perspektywie nie tylko samo dzieło, ale także działanie, czy wręcz postawa twórcy są rozumiane jako sztuka. Sarah Epping tworzy, przyglądając się rzeczywistości, prowadzi badania, doświadcza, rozpoznaje problemy, od których (w myśl nowomaterialistycznej filozofii feministycznej) nie ucieka, ale bierze aktywny udział w procesie pokonywania ich.

W całej aktywności Sarah Epping związanej z przygotowaniem pracy doktorskiej – badaniu artystycznym, podróżowaniu i wczuwaniu się w sytuację, w proponowaniu rozwiązań, tworzeniu obrazów, w książce artystycznej, pracach wideo, wrażliwości, czułości, refleksyjności wobec otoczenia i swoich własnych działań odzwierciedlają się posthumanistyczne dezyderaty Rosi Braidotti. Filozofka w książce *Po człowieku /*

² Stefan Helmreich, *Nature/Culture/Seawater - Theory Machines, Antropology, Oceanization*, w: *Sounding The Limits of Life. Essays In The Anthropology of Biology and Beyond*, s. 96.

Posthuman postulowała uznanie transgatunkowej solidarności i symbiozę z innymi gatunkami, i w konsekwencji uznanie siebie za część ekosystemu, a także załamanie podziału między ludźmi a układami technologicznymi po to, by otworzyć się na nową perspektywę, zoe-centricznego egalitaryzmu.

Rozprawa doktorska i cykl prac *Narcosis* świadczy o pogłębionym zrozumieniu procesu twórczego oraz wysokiej świadomości podejmowanych działań, właściwej ocenie jego znaczenia i wpływu na szeroko rozumiany ekosystem. Stawiane tezy i artystyczne działania potwierdzają wiedzę, potencjał intelektualny i świadomość artystyczną Doktorantki. Autorka jest osobą refleksyjną, o dużej wrażliwości i społecznej odpowiedzialności.

Konkluzja

Kandydatka do stopnia doktora Sarah Epping przedłożyła do oceny pracę doktorską na wysokim poziomie artystycznym, stanowiącą pogłębioną analizę jej dotychczasowej działań i dokonań twórczych, przedstawiła oryginalne spojrzenie na podjęty problem artystyczny i badawczy.

Praca doktorska *Narcosis: How Art can Shape the New World*, działalność artystyczna, a także osiągnięcia dydaktyczne, organizacyjne i popularyzatorskie w dziedzinie sztuki, spełniają wszystkie wymagania stawiane pracom zmierzającym do uzyskania stopnia doktora.

Biorąc pod uwagę powyższe oraz całokształt działalności artystycznej kandydatki, popieram wniosek Rady Dyscypliny Artystycznej Akademii Sztuk Pięknych im. Eugeniusza Gepperta we Wrocławiu o nadanie mgr Sarze Epping stopnia doktora w dyscyplinie *sztuki plastyczne i konserwacja dzieł sztuki*.

Opole, 13.09.2021

